

**АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ
ЗАСТОСУВАННЯ НСРД У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ
ЯК ЗАСОБІВ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ**

Євген Олександрович РУСІНОВ,

*здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права*

Узятий державою на себе обов'язок з утвердження і забезпечення прав і свобод людини, захисту суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки відбувається у тому числі шляхом виконання нею правоохоронної функції. Змістом цієї функції є здійснення уповноваженими органами держави відповідних заходів з метою попередження, виявлення, припинення, розкриття фактів кримінальних правопорушень та притягнення винних у їх вчиненні осіб до відповідальності. Вказана діяльність становить собою систему взаємно пов'язаних елементів (мета, нормативна основа, уповноважені органи, засоби та способи діяльності). І завдяки цьому вона набуває властивостей ефективного засобу утвердження і забезпечення прав і свобод людини, захисту від протиправних посягань суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки. Слід зауважити, що кожний з елементів правоохоронної функції має важливе значення та відіграє відповідну роль у її належній реалізації.

Зазначимо, що як і будь-яка форма діяльності вона має два ключових елементи. Мова йде про суб'єктів цієї діяльності, а також, методи та засоби її здійснення. Їх правильне визначення та належне застосування є умовою ефективного її здійснення. Саме тому ці два елементи формують вказану діяльність як дієвий засіб досягнення завдань та цілей у правоохоронній сфері. І ці складові є її основою.

Зокрема у кримінальному провадженні до числа уповноважених органів державної влади є органів досудового розслідування (ст. 38 КПК України). Своєю чергою особливими формами та методами здійснення цими органами покладених на них завдань правоохоронної спрямованості є наділення їх повноваженнями реалізовувати у своїй діяльності специфічні та притаманні саме цій діяльності засоби, форми та методи роботи. І такими способами, засобами, методами виконання органами досудового розслідування покладених на них завдань задля досягнення відповідної мети кримінального провадження та забезпечення реалізації правоохоронної функції держави є слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НСРД).

Щодо значущості та важливості останніх, то зазначимо, що з урахуванням особливостей завдань, які стоять перед органами досудового розслідування при проведенні досудового слідства щодо тяжких та особливо тяжких злочинів, є саме НСРД, адже саме їх форми та методи дозволяють вказаним органам ефективно виконувати завдання кримінального провадження. І вар-

то підкреслити, що система цих негласних дій дійсно є потужним засобом виконання цими органами покладених на них завдань.

Особливої актуальності питання проведення НСРД у діяльності, зокрема слідчих підрозділів органів безпеки України, у тому числі і як засобів збирання доказів отримало в умовах збройної агресії рф проти України. Починаючи з 2014 року кількість злочинних посягань на державний суверенітет, конституційний лад, територіальну цілісність та економічну й інформаційну безпеку нашої країни збільшилися у рази. І саме НСРД, як свідчить аналіз правозастосовної практики, виступають одним з основних джерел збирання та перевірки вже отриманих доказів (інформації) під час розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів. Тому варто відмітити, що дослідження проблематики НСРД та застосування цих засобів органами досудового розслідування не зводиться лише до з'ясування сутності та характеру цих дій або повноважень вказаних підрозділів по їх реалізації. Тож проблематика проведення НСРД є значно ширшою, що обумовлюється специфікою цих дій негласного характеру.

Науковці, характеризують НСРД не тільки як окремий різновид процесуальних дій, а також і як самостійний інститут кримінального процесуального права. У такому разі НСРД варто розглядати і як специфічну систему процесуальних дій, і як сукупність норм кримінального процесуального права, та як дії уповноважених державних органів та їх посадових осіб з проведення НСРД, і як застосування ними технічних й інших засобів здійснення цих дій.

Тому в контексті подальшого розвитку правової регламентації НСРД, умов та порядку їх проведення, підвищення ефективності використання матеріалів НСРД інтерес становить з'ясування стану теоретичної розробленості та напрями дослідження цього та суміжних інститутів кримінального процесуального права, які дають системне уявлення про нього та створюють основу для його вдосконалення. У його змісті можна виділити три взаємно пов'язаних аспекти, по-перше, це статус суб'єктів проведення НСРД, по-друге, це діяльність з доказування щодо отримання (збирання) та перевірки доказів, по-третє, власне НСРД як засоби процесуальної діяльності. Розглянемо загальний стан теоретичної розробленості та основні напрями дослідження цих питань.

Відмітимо, що питання статусу та повноважень органів досудового розслідування доволі повно та змістовно досліджено ще з часу становлення кримінального процесу незалежної України. Так, йому присвячені як дисертаційні та монографічні дослідження, окремі публікації науковців та практиків, навчальні видання. Ці напрацювання забезпечили формування організаційно-правових, процесуальних та методологічних основ для організації та функціонування слідчих підрозділів правоохоронних органів України, зокрема і слідчих підрозділів органів безпеки України.

Щодо доказування, то його теоретичні та практичне опрацювання має ще більш давнє коріння і значно глибше опрацювання у науці кримінального процесу. Зокрема, як свідчить проведене узагальнення наукових праць, основна проблематика досліджень теоретичних та практичних аспектів доказування може бути згрупована за наступними напрямками: 1) загальні питання теорії та практики доказування; 2) питання збирання, перевірки, оцінки до-

казів у кримінальному провадженні; 3) питання використання результатів доказування у кримінальному провадженні; 4) проблематика окремих джерел доказів; 5) питання участі окремих суб'єктів кримінального провадження у доказуванні; 6) міжнародні стандарти та процесуальні гарантії під час доказування. Тож, аналізуючи наведені напрямки та зміст наукових праць стосовно доказування, можна стверджувати, що більшість аспектів цієї теми опрацьовані доволі повно і формують достатньо змістовну основу для їх практичного застосування. Зокрема це стосується сутності та змісту доказування та доказів, їх характеристики, питань засобів їх збирання, перевірки та оцінки доказів у кримінальному провадженні у процесуальній діяльності з доказування.

Стосовно НСРД як частини кримінального провадження, як елементу повноважень вказаних підрозділів та як засобу збирання доказів, то відмітимо, що це доволі новий для кримінального процесу інститут. Відповідно, це дає підстави вести мову про, умовно кажучи, перехідний період адаптації цього інституту у кримінальному процесуальному праві та практиці його застосування. І можливу наявну потребу у його дослідженні.

Так, узагальнюючи публікації та наукові дослідження, присвячені інституту НСРД та його реалізації, варто зазначити, що основними питанням є такі напрями його дослідження як: 1) загальні теоретичні питання інституту НСРД; 2) окремі питання правового регулювання НСРД; 3) процесуальні аспекти застосування НСРД; 4) процесуальні аспекти використання результатів НСРД у кримінальному провадженні; 5) відомчий та прокурорський нагляд і судовий контроль за проведенням НСРД; 6) гарантії прав і свобод особи під час проведення НСРД; 7) співвідношення оперативно-розшукової діяльності та НСРД; 8) методичні посібники та практичні аспекти реалізації інституту НСРД; 9) міжнародний досвід негласних методів розслідування; 10) узагальнення судової практики у вигляді роз'яснення та тлумачення змісту норм КПК України, якими регламентовано застосування НСРД у кримінальному провадженні.

Поряд з цим науковці звертають увагу на недоліки інституту НСРД та практики його застосування, що обумовлює потребу у його подальшому дослідженні та удосконаленні. Це вказує на певну незавершеність та недостатню сформованість теоретичної бази вказаного інституту. Звісно, це має наслідком відповідні проблеми та недоліки правозастосування у тому числі і в частині використання НСРД під час розслідування кримінальних правопорушень як засобів збирання доказів у діяльності органів досудового розслідування.

Беручи до уваги неведене узагальнення тематики та стану наукових досліджень питань використання НСРД під час розслідування кримінальних правопорушень як засобів збирання доказів, вважаємо за доцільне підтвердити актуальність подальшого дослідження наведених аспектів та складових цього інституту. Системний підхід у їх дослідженні забезпечить більш повне та комплексне досягнення мети створення інституту НСРД, що дозволить опрацювати відповідні пропозиції стосовно підвищення ефективності реалізації органами досудового розслідування здійснення покладеної на них правоохоронної функції.